

Veřejná městská knihovna v Jaroměři.

Naše knihovna náleží k nejpřednějším veřejným knihov-
nám v republice. Již na počátku okupace dosáhla 30.487 svazků.
Stav k 1. dubnu 1947 činil 34.467 knih.

Takovým knižním bohatstvím může se pochlubit jen malý
počet veřejných knihoven československých. Počtem knih je
před Jaroměří Praha, Plzeň a Litomyšl. Je tedy naše knihovna
v Čechách na místě čtvrtém, v celé republice na sedmém.

Vývoj veřejné knihovny.

Jak již bylo napsáno v článku „Vývoj kulturního a společ-
enského života v Jaroměři“, byl položen základ k naší veřejné
knihovně v Občanské besedě, která byla založena v roce 1862
na popud zdejších učitelů Josefa Hínka a Josefa Kadeřávka.
Bylo to kulturní středisko, které četbou knih a časopisů, před-
náškami a deklamacemi budilo v občanstvu národní sebevědo-
mí a pořádalo různé vlastenecké sbírky, mezi nimiž zvláště vyni-
kla sbírka na vybudování Národního divadla v Praze. Budova,
ve které se všechno kulturní snažení našeho města soustředilo,
již nestojí. Byla vystřídána novostavbou paláce Spořitelny ja-
roměřské. Byl to Zouzalův dům U bílé labutě na náměstí čp. 38,
kde byl zřízen prostorný společenský a tělocvičný sál se stá-
lým jevištěm a s přilehlými společenskými místnostmi Besedy
(ve zvýšeném přízemí s výhledem do náměstí). Od svého za-
ložení byla Občanská beseda nejvydatnější podporovatelkou
české knihy v našem městě. Již v počátcích své činnosti vy-
stihla důležitost uschovávání periodických časopisů, zvláště
zábavných, a tak se staly zachovalé ročníky Osvěty, Lumíra,
Světozoru a j. základem příští spolkové knihovny besední.

Když se pak stal v roce 1887 jednatelem Besedy učitel
Hynek Polický, byly přikupovány i knihy, čímž povstala malá
knihovnička, jejíž knihy byly půjčovány členům Besedy a
později i nečlenům.

Když hostinec U bílé labutě byl dnem 1. ledna 1893 zru-
šen, Občanská beseda, která byla do té doby střediskem veš-
kerého kulturního života v Jaroměři — věnovala nadále všech-
nu péči rozšíření a zvelebení knihovny.

Roku 1894 vyslovil výbor šťastnou myšlenku, aby byly knihovny jednotlivých místních spolků sdruženy v jedinou, všemu občanstvu sloužící knihovnu. Návrh byl přijat. Soustředění knihoven provedl tehdejší správce knihovny O. B., učitel Hynek Polický, a po 3 letech, t. j. 3. října 1896, byla nová knihovna odevzdána veřejnosti. Měla tehdy 719 svazků. Když se roku 1898 připojila knihovna Literárního spolku a Čtenářské besedy, dosáhla 1277 svazků. Obec zajistila stálou roční podporu 300 K. Od té doby knihovna utěšeně rostla. S veřejnou knihovnou byly později sloučeny knihovna musejní, část hudebního archivu pěvecké a hudební jednoty Jaromír a největšího obohacení se knihovně dostalo odkazem zemřelého místního mecenáše, advokáta JUDr. Ludvíka Lederera. Byla to vzorně udržovaná rozsáhlá knihovna nejlepší beletrie, literárních a uměl. výtvarnických revuí. Dr. Ludvík Lederer se tak na trvalo zapsal do dějin veřejné knihovny. Později byla připojena knihovna Sokola, Řemeslnické a živnostenské besedy a jednoty Jarboj.

Umístění.

Utěšeným rozvojem knihovny povstaly pochopitelně nesnáze s umístěním. Z původního útulku U labutě putovala na radnici, 15. července 1901 do sálu hostince V ráji na náměstí, v červenci 1907 přestěhovala se do bývalé dívčí školy na náměstí č. 46 na malém podloubí (dnes popisný úřad), kde jí byla vykázána prostorná místnost v I. poschodí do náměstí). V roce 1909 uznala městská rada potřebu rozšíření a propůjčila knihovně i druhou síň. Síně nazvány: sál Jiráskův a Havlíčkův. Tento stav trval až do června 1939.

V této době překročila knihovna již 30.000 svazků a celé toto knižní bohatství nebylo možno již dávno uložit ve dvou sálech na náměstí. Bylo nutno některé oddíly umístiti na různých místech (na radnici, ve staré škole u kostela) a to velmi ztěžovalo výpůjční manipulaci. Bylo to umístění nedůstojné tak veliké knihovny. Návštěvník nikdy nezahlédl celé bohatství knihovny a město, které by se rádo pochlubilo svou krásnou knihovnou, nemohlo ji nikomu ukázat. Stavební fond knihovny již tak vzrostl, že se mohlo uvažovat o stavbě nové budovy.

V roce 1937 byly již vypsány soutěže na kulturní dům, ve kterém měly nalézt důstojný útulek: veřejná knihovna, museum a místní osvětová komise. Na výstavě soutěžních návrhů jsme již snili o krásné spolupráci knihovny, musea a místní osvětové komise, před námi se rýsovala nejkrásnější perspektiva dalšího rozvoje těchto kulturních institucí města. Leč do toho zasáhla rušivě květnová mobilisace 1938, a když se my-

šlenka znovu oživila, přišla druhá mobilisace, zábor pohraničí a nešťastný 15. březen 1939 naše plány úplně zhatil. . . . Kulturní dům se nepostavil, sen se nevyplnil. Pro naši knihovnu nastalo velmi nebezpečné období okupace. . . .

Řešíme tedy alespoň provisorium. — V červenci 1939 rozhodnuto přestěhovati knihovnu do bývalých restauračních místností ve Spořitelně jaroměřské (přístavek Ve sladovně).

Tak se vrátila knihovna po dlouhé okružní cestě zase v místa, kde před třemi lidskými generacemi bylo zaseto její první úrodné semě. —

Ale ani toto umístění nevyhovuje nám ani čtenářům. Větší část naukové literatury je zastavěna skříněmi v úřadovně popisného úřadu na náměstí a je nám téměř nedostupna. Jedinou výhodou mělo toto umístění za války, že celý oddíl byl ukryt před slídivými zraky okupantů. V poslední době vyrůstají slibné naděje nového a snad již definitivního a důstojného umístění knihovny. Ale mlčíme ještě o věci, abychom ji předčasně nezakřikli.

Naše knihovna může soupeřiti s největšími knihovnami veřejnými. Vyhovuje nejen prostému čtenáři, nýbrž i náročnému inteligentu a oddíl literatury naukové umožňuje i hlubší studium. Neslouží pouze místnímu obyvatelstvu, neboť má mnoho čtenářů i z Josefova a z celého okresu.

Veřejnou knihovnu obecní spravuje *Knihovní rada jaroměřská*.

Státní doplňovací knihovna.

Od roku 1924 má městská knihovna přiřčenu státní doplňovací knihovnu (dřívější okresní knihovnu), která má dalekosáhlý význam v kulturní organizaci venkova. Svými soubory, zasílanými po okrese, vyplňuje mezery malých knihoven okolních obcí a tak je osvěžuje.

Státní doplňovací knihovna pomáhá vydatně Veřejné městské knihovně, poskytujíc pro tento účel i své knihy. Jedině tím je umožněno, že letos bylo vypraveno venkovským obcím knihovnám 24 putovních knihovniček o 1.720 svazcích. Státní doplňovací knihovna má vlastní hospodářství a svou vlastní knihovni radu.

Obě knihovny — městská i státní doplňovací — majíce společné umístění, tvoří prakticky jednu knihovnu. Výměna knih a spolupráce obou knihoven jest zvláštností a předností našich obou knihoven. Z této symbiosy těží ovšem více státní dopl. knihovna, která plně využívá daleko bohatšího inventáře veřejné městské knihovny.

Veřejná knihovna spravuje také *Čítárnu Fr. Palackého*, která je umístěna v téže budově. Je zařízena provisorně, ale své poslání dobře plní.

Knihovna za okupace.

Okupace zasahovala velmi nebezpečně do inventárního bohatství naší knihovny, ale různými opatřeními podařilo se tento vliv tak paralyzovat, že knihovna neutrpěla tolik škod, jak se veřejnost domnívala a snad ještě domnívá.

Knihy zakázaných autorů nebyly vždy odevzdány všechny, byla-li kniha ve dvou i více exemplářích v knihovně, odevzdala se jen jedna a druhé se ukryly, jiné knihy byly včas staženy z oběhu a izolovány v bezpečných úkrytech. Pro některé knihy bylo štěstím, že byly z nedostatku místa v knihovně uloženy jinde. Zakázané knihy byly dány do zvláštních skříní a tam námi neb četnictvem zapečetěny; zdejší četnictvo nebylo tak horlivé, a proto jim postačilo prohlášení, že knihy byly již odstraněny. Byla to přímá spolupráce četnictva s knihovnou, což rádi veřejně konstatujeme. Byly ovšem i knihy, které četnictvo musilo odnésti k zničení. Ale protože i takové knihy se v knihovně vždy „nenalézaly“ a neb jen některé (a něco se přece jen musilo nalézt v tak veliké knihovně!) utrpěla touto cestou naše knihovna celkem malou ztrátu v poměru k počtu knih. Pro les nebylo viděti stromů. To zas byla výhoda veliké knihovny. Menší knihovny byly asi na tom v tomto směru hůře. Celkem byla zjištěna ztráta 1174 svazků, ale i z tohoto počtu se mnohé knihy zase do knihovny navrátily hned po revoluci.

Veřejnost se mylně domnívala, že knihovna byla za okupace přímo vybrakována a znehodnocena. Soudila tak z toho, že celá řada knih nebyla jim na žádanky půjčena; bylo jim sděleno, že knihy v knihovně nejsou. Manipulace výpůjční byla tehdy velmi ztížena. Z průhledných důvodů nesměly se zakázané knihy v seznamech škrtnouti, aby se čtenáři nedověděli o této „očistné“ práci, protože by některé stránky seznamů byly úplně seškrtnuty. Čtenáři se mělo jen říci, že žádaná kniha není právě v knihovně, jako by byla v rukou čtenářů. Některý čtenář popsal svou žádanku jen těmito knihami. Co se mělo čtenáři půjčiti?

Bylo ovšem mnoho knih, které kolovaly mezi čtenáři, ač měly obsah přímo „velezrádný“. K okénku přístupovali čtenáři a sami upozorňovali na závadná místa. Chtěli asi chrániti knihovnu před možnými následky. Ale kolik knih konalo dále svou dobrou službu mezi lidem! Nebylo žalobců, nebylo soudců. A tyto knihy byly pak dál „na černo“ půjčovány. O tom se statistika nevedla.

DVEŘE DOMU ČP. 64 Z ROKU 1672
NA MASARYKOVÉ NÁMĚSTÍ.

Když školní žákovské knihovny byly úředně uzavřeny a staženy, naše oddělení pro mládež ušlo pozornosti úřadů, a tak si mládež dál vypůjčovala „závadné“ knihy. Možná, že mnohý čtenář těchto řádků si dodatečně vysvětlí, jak bylo možno, že děti přinášely z veřejné knihovny knihy, ve kterých se objevovala nadále republika československá a oba její presidenti.

Když po revoluci byly otevřeny skřýše, byly mezery opět vyplněny a naše knihovna může zase v každém směru uspokojiti své čtenáře skutečným bohatstvím téměř 35.000 knih.

Byla zde ještě jedna pohroma. Co nezničila okupace, mohla zničiti povodeň 8. II. 1946. Tehdy zatopila spodní voda dolní sál pod úrovní ulice, ve kterém byly po celou dobu okupace skříně tehdy zakázaných autorů.

Pohotovostí knihovnického personálu a vojska byly knihy zde uložené zachráněny před jistým zničením.

Kéž se dočkáme již v krátké době definitivního a důstojného umístění naší knihovny, která pak bude opravdovou chloubou našeho města.

